

Saskia Glas (Radboud Universiteit Nijmegen)

America: infiltrator or scapegoat?

Explaining political and cultural anti-Americanism in the MENA between 2005 and 2013

Eind jaren zeventig werd de J.C. Baak Prijs ingesteld en iedere twee jaar - sinds 2011 onder auspiciën van de KHMW - wordt deze uitgereikt, met het daaraan verbonden bedrag van 2.000 euro. In aanmerking komen afstudeerscripties op het terrein van de filosofie, rechtsgeleerdheid, politicologie, internationale betrekkingen en sociologie, waarbij het onderwerp verband dient te houden met het volkenrecht, en meer in het bijzonder 'het vreedzaam naast elkaar leven van verschillende volkeren'. Jan Carel Baak (1897-augustus 1945) was als jurist geïnteresseerd in internationale betrekkingen, volkenrecht (proefschrift te Leiden op 29-jarige leeftijd: "Der Inhalt des modernen Völkerrechts und der Ursprung des Artikels 10 der Völkerbundsatzung", 1926) en schreef verder onder meer over de verhouding tussen Rusland en Europa. Ook publiceerde hij kortere, meer essayistische, stukken in *De Gids* waarin hij zich soms verrassend welwillend toonde over het opkomende Italiaanse fascisme, dat hij gunstig vond afsteken bij het door hem veel negatiever beoordeelde nationaal-socialisme.

Waar Baak zich dus veel bezig hield met de aard van het fascisme en hoe deze politieke stroming zich verhiel tot andere, heeft u, Saskia Glas, zich met een moderne variant van een clash van politieke denkbeelden beziggehouden, met als steen des aanstoots de Amerikaanse politieke en economische ideologie. Steen des aanstoots in dit geval in islamitische landen in de Arabische wereld, het Midden-Oosten en Noord-Afrika (de zogenaamde MENA-regio).

Uw scriptie, getiteld "America: infiltrator or scapegoat? Explaining political and cultural anti-Americanism in the MENA between 2005 and 2013" sprong er duidelijk bovenuit voor alle juryleden. En dat was niet omdat de rest van matige kwaliteit was, integendeel. De concurrentie was niet mals, maar niettemin had de jury (naast mij, Prof. dr. Leonard Besselink van de UvA en Prof. dr. Martin van Hees van de VU) niet lang nodig om uw scriptie met stip boven aan de lijst te zetten. Erg origineel blijken wij op dit punt overigens niet te zijn geweest, want toen ik uw naam afgelopen dinsdag googelde ter voorbereiding van deze laudatio, kwam ik al gauw uit op de website van uw universiteit (de Radboud Universiteit Nijmegen), waarop te lezen valt dat aan u als vertegenwoordigster van de sociale wetenschappen op 4 september vorig jaar de Universitaire Studieprij 2017 is uitgereikt, 'vanwege de uitzonderlijke kwaliteit van uw afstudeerscriptie'. De website verstrekte geen onderbouwing, maar ik kan mij zo voorstellen dat de sterke punten die ik hierna kort zal toelichten in enigerlei vorm ook de Nijmeegse commissie zijn opgevallen:

1. Het is een zeer goed geschreven en vlot leesbaar betoog, en dat nog wel in een taal die niet uw moerstaal is.
2. Het is een zeer actueel thema en zal dat ook nog wel even blijven, met de zeer gecompliceerde en zorgwekkende ontwikkelingen in Syrië als meest recente voorbeeld.
3. U bent niet teruggeschrokken voor een tamelijk ingewikkeld vraagstuk, namelijk hoe de verschillen in anti-Amerikanisme in het Midden-Oosten en Noord-Afrika te

verklaren. Iedere docent die goed bij zijn verstand is raadt een doorsnee student ernstig af zo'n thema bij de kop te vatten. Maar u bent geen doorsnee student en uw begeleider, dr. Niels Spierings (zelf VENI-laureaat), was zo verstandig u uw gang te laten gaan.

4. U heeft een omstreden interpretatiekader, namelijk dat van de "Clash of civilizations" van de neoconservatieve Amerikaanse politicoloog Samuel Huntington, op kritische wijze in weten te zetten voor uw analyse. Met name om naast de politieke ook de culturele dimensie van het anti-Amerikanisme helder te krijgen.
5. Daarbij heeft u zich niet tevreden gesteld met een bespiegeling aan de hand van secundaire literatuur, maar naast andere bronnen uitputtende analyses verricht van de beschikbare kwantitatieve gegevens van opinieonderzoeken. En deze bent u te lijf gegaan met geavanceerde statistische methoden.
6. Het resultaat mag er zijn: waar Huntington nog een tamelijk dichotome tegenstelling poneerde tussen het westen en de islamitische wereld, laat u zien dat de mate van anti-Amerikanisme nogal verschilt en de islam op zich als verklaring tekort schiet. Maar hetzelfde geldt voor de concurrerende Dominantie theorie dat het Amerikaanse politieke en militaire optreden in deze regio als bron van anti-Amerikanisme beschouwt. Kort samen te vatten als hoe meer bommen, des te meer hebben mensen een hekel aan Amerika en de Amerikanen (een soort 'Homeland scenario' dus).
7. U heeft verstandig genoeg niet voor een theoretisch kader gekozen, maar eigenlijk een soort wedstrijd georganiseerd tussen de drie bekendste met als doel het vaststellen van hun soortelijk gewicht in het verklaren van anti-Amerikanisme: de anti-dominantie theorie, de Clash of Civilizations theorie en de Deprivatie theorie. Anders gezegd: haten ze daar Amerikanen omdat ze voortdurend worden gebombardeerd (de Infiltrator uit de titel), omdat de individualistische Amerikaanse cultuur hun vreemd is, of omdat ze gefrustreerd zijn door het gebrek aan kansen om iets van hun leven te maken (de Scapegoat uit de titel)?
8. Uw conclusie is: het hangt ervan af en alle drie spelen in verschillende samenstellingen een rol ('patchwork mechanism'). Zo maakt het bijvoorbeeld nogal uit of het landen betreft waar de Amerikanen actief zijn, religieus homogeen zijn of heterogeen (Irak), en lopen cultureel en politiek anti-Amerikanisme lang niet altijd parallel. Daardoor geeft de scriptie belangrijke nieuwe inzichten die wat mij betreft zo naar de kersverse minister Blok van BUZA doorgestuurd kunnen worden.

Kortom, Jan Carel Baak zal zijn blik vanmiddag tevreden vanuit de hemel op het Spaarne hebben gericht, wetend dat de naar hem vernoemde prijs naar een zeer getalenteerde wetenschapper in de dop gaat. Iemand waar we waarschijnlijk nog veel van gaan horen.

Prof. dr. L.F.M. (Leonard) Besselink, hoogleraar staatsrecht Universiteit van Amsterdam

Prof. dr. M.V.B.P.M. (Martin) van Hees, hoogleraar Ethics and Dean John Stuart Mill College Vrije Universiteit

Prof. dr. L.A.C.J. (Leo) Lucassen, directeur onderzoek Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, hoogleraar sociale geschiedenis Universiteit Leiden

De jury vergaderde op 1 maart 2018 onder leiding van oud-bestuurslid KHMW Mr. G.C.A. van Wijk en in de aanwezigheid van Prof. mr. A. Soeteman, secretaris geestes- en maatschappijwetenschappen KHMW en Drs. S. van Manen, secretaris KHMW.